

Blad

Uitgave van KNNV afdeling Alkmaar – Den Helder
en IVN Noord-Kennemerland

December 2024
79

Natuur- en vaartocht Oosterdel
Broek op Langedijk

Inhoud Blad

Van de hoofdredacteur	3
Langpootmuggen krijgen een naam	4
Gemeen (30)	5
Tienjarig jubileum Dinsdaggroep	6
Het lot van de vleermuis?	9
Natuur- en vaartocht Oosterdel Broek op Langedijk	10
Herfstige gevoelens	13
Herfstdag 2024	15
Alledaagse vlinders	17
Kleurrijk leven langs het strand	18
Een vlinder tussen de tomaten	20
Herkennen (6)	19
Vogelzang voor geluk en gezondheid	22
Wat het landschap ons kan vertellen	24
Lezing Alkmaar	28
Werkgroepen KNNV en IVN	30
Gegevens KNNV – en IVN werkgroepen	31
Achterblad	32

Blad is een gezamenlijke uitgave van
KNNV afd. Alkmaar – Den Helder en IVN Noord-Kennemerland.
ISSN 2210/416X

Redactie:

Ger Augustus hoofdredacteur 06 40940692
Wim de Groot
Keat Kho (vormgeving, keatkho@gmail.com)

Uiterste inzenddatum voor Blad nr 80: 15 januari 2025.
Te late inzendingen worden mogelijk niet geplaatst!
Tekst aanleveren als **Word** document. **PDF bestanden worden niet geplaatst. Maximale lengte circa 1000 woorden.** Langere verhalen alleen na overleg met de redactie.
Foto's **altijd apart** als jpg bestand opsturen (lieft meer dan 1.0 Mb). Geef ze een **naam** die als ondertitel gebruikt kan worden. Tenzij anders vermeld, zijn de foto's van de auteur.

Alles naar: redactiebladivnknnv@gmail.com

De redactie behoudt zich het recht voor stukken in te korten, te redigeren (bij ingrijpende veranderingen in overleg met de auteur) of te weigeren.

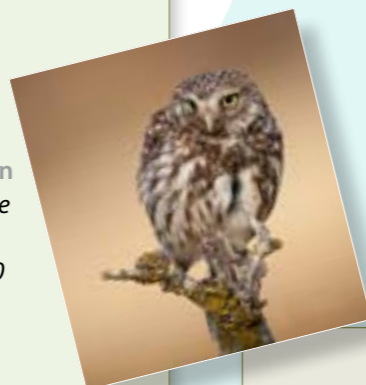

Foto: Wim de Groot
Steenuil

VAN DE HOOFDREDACTEUR

DE UILEN ROEPEN

Ger Augustus

In de eerste maanden van een kalenderjaar ben ik in de donkere avonduren in het Berger bos aangekomen. De rondleider, met als specialiteit de roep van de bosuil imiteren, leidde ons door de duisternis. Hij bleef staan riep de bosuil en had succes. Manntjes in de omgeving reageerden. Die avond was het succes groter toen de rondleider met een felle lamp een bosuil op een tak spotte. De bosuil keek naar beneden en zag een aantal spookgedaanten op twee voeten!

Op andere momenten heb ik bij daglicht ransuilen zien rusten in bomen. Daar was geen rondleider met een uilenroep voor nodig.

Tijdens de twee laatste zomers op vakantie in het oosten van het land deed ik de waarnemingen. Overdag werden we beloond met rustende of vliegende steenuiltjes. Misschien is het beter te spreken van steenuiltjes. Deze zomer bivakkeerden wij naast een boerenschuur met een aantal ontbrekende nokpannen, waar niet een, niet twee, maar drie steenuilen bij tijd en wijle zaten te zonnen. Bij navraag bleek het nest onder het pannendak te zitten. In de muur zaten een aantal ramen. Her en der was een ruit gebroken. Het kwam ook voor dat een steenuil in de gebroken ruitopening zat! Ik zag ze meer zitten dan vliegen. Vliegen deden ze niet zo ver. Op korte afstand stond een eik, die ook gebruikt werd als landingsplaats.

Tot zover mijn eigen waarnemingen. Je wilt ook iets meer weten van het leven van de steenuilen. En daarvoor heb je de inhoud van de computer nodig.

De steenuil voelt zich thuis in het kleinschalig cultuurlandschap, zoals in Twente het geval is. In onze omgeving kunnen we de steenuil in de Schermer aantreffen. Ze houden van hun thuis. Ze blijven het hele jaar, zelfs hun hele leven, als nestgelegenheid, beschutting en voedsel meer dan voldoende zijn.

Het mooie is dat je in de ochtend en de avond gaat uitkijken naar de steenuilen om dan van achter het raam hun gedragingen te volgen.

TIENJARIG JUBILEUM DINSDAGGROEP

Jannie Nijman

Op 2 september 2014 is de Dinsdaggroep van start gegaan. De reden van ons bestaan was dat de Woensdaggroep te vol zat. Marian van der Laan gaf een uitgebreide handleiding van wandelingen en handige tips. Ik zou de eerste twee maanden een programma maken, maar inmiddels doe ik dat al 10 jaar.

Via de determinatiecursussen van de KNNV en de samenwerking met het IVN vormden we na een paar maanden een vaste kern en dat is nog steeds zo.

De eerste wandeling was naar het Reggers Sandervlak vanaf Egmond-Binnen, een bloementuin in de primaire duinvallei, dus succes verzekerd voor een goede start.

Een telefoon had ik nog niet, maar enkelen van ons toen wel. De techniek van de telefoon werd in eerste instantie gebruikt om het aantal kilometers dat we gewandeld hadden te bepalen. Tussen de metingen van de telefoons kon wel 2 kilometer verschil zitten.

De flora/bloemengids ging altijd mee, evenals een vogelboek. Maar nu hebben we allemaal een computer op zak. Obsidentify is nu een veel geraadpleegd medium voor plant- en diersoorten. We maken er dankbaar gebruik van. De vogelapp is ook handig voor geluid en informatie.

De meest recente ontwikkeling zijn geluidsopnames, hiermee kunnen verschillende geluiden tegelijk worden gefilterd en benoemd. Zo leren we steeds sneller het beestje bij zijn naam te noemen. Maar deze determinaties op gehoor zijn niet voor iedereen weggelegd, bij het ouder worden gaat het gehoor wat achteruit. Mieke Pol is onze geluidsspecialiste, met name voor de vogels.

De basiskennis is dermate goed dat we zonder specialisten een heel eind komen. Paddenstoelen zijn en blijven

lastig. Toch kunnen we in de loop der jaren 60 tot 80 soorten zo opnoemen. Van de wasplaten staat de teller op elf, allen van die kabouternamen.

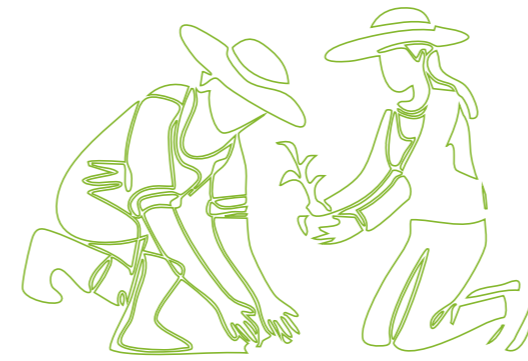
Het fotograferen met de nieuwe telefoons is verbluffend verbeterd met macro-opnames en in combinatie met de app ligt een nieuwe hobby binnen bereik. Jan Verkaik maakt er een sport van: foto's maken van insecten op bloemen. Een heel scala aan kleine insectensoorten zien we nu vergroot.

De korstmossen zijn in herfst en winter ook een uitdaging. Zo leg je een hele collectie foto's aan van verschillende soorten als paddenstoelen, insecten, korstmossen en zelfs vogels. Alleen met mossen lukt het niet met de herkenningsapp. De techniek is verbluffend en iedereen gebruikt die apps tijdens de wandeling. Dat duurt soms wat lang, een reden waarom we bij tijd en wijle langzaam vooruitkomen.

Ook is het fantastisch om met de boswachters op pad te gaan, die zijn een ware aanvulling met hun kennis wanneer je waar moet zijn.

De lezingen die één- of tweemaal per jaar in het Parnassia-gebouw van het IVN te Bergen aan Zee gegeven worden zijn ook een aanvulling van onze kennis.

Wie tien jaar wandelt maakt avonturen mee, natuurlijk blijven de bijzonderheden het meeste bij. En dat zijn er best veel. Onlangs zagen we in het Zwanenwater een larf van de spin-

obsidentify

nende watertor op het pad. Dat beest vertoeft zijn hele leven in het water, hooguit een half uur kruipt het over de grond om zich onder de grond te verpoppen, het korte moment dat je dan het beest ziet is een treffer. In een van de beroemde boekjes van Heimans en Thijssse, in het deeltje 'Sloot en Plas', vertelt de heer Eli Heimans meesterlijk het verhaal over de levensloop van dit dier, precies zoals we het op dat pad beleefden. Daar kan Wikipedia niet tegenop.

De vijfdelige serie boeken van de Nederlandse Oecologische Flora van E.J. Weeda worden nog altijd opengelegd, die zijn voor de liefhebbers tijdsloos.

De verschillende soorten excursies, doorgaans wandelgebieden in de natuur. Een enkele keer in de stad, dorpels en stoeptegels op fossielen bekijken en soms een museum. Fietstochten: Alkmaar, Schoorl, Ilperveld en Texel. Jaarlijks een zoetwateronderzoek met Dirk en Lineke Barendrecht. Avondexcursies van vleermuizen en nachtzwaluwen.

Het Von Grimborn arboretum in Utrecht. Boottochten in Alkmaar en Poelenboerderij in de Zaanstreek. De recreatiegebieden: Het Twiske, De Oeverlanden te Amsterdam en het Geestmerambacht te Alkmaar.

De stinsenflora in de Haarlemmerhout, Elswout en Alkmaarderhout. De botanische tuinen, alle natuurgebieden vnl. vanaf het Noordzeekanaal t/m Den Helder.

In die tien jaar zijn we allemaal ouder geworden, velen boven de tachtig en anderen in de zeventiger jaren. De wandelingen worden wat korter, of er is een alternatief.

Bijzonder vind ik dat we nog steeds jaarlijks nieuwe wandelingen maken.

De wekelijkse verslagen zijn vanaf het begin met foto's verzorgd. Anita noemen we onze secretaresse, ze noteert al onze waarnemingen tijdens de wandelingen die ze mij wekelijks digitaal doorstuurt. Met planten noemen we alleen de bloeiende planten, tenzij het een bijzondere waarneming is.

Verder staan alle waarnemingen vermeld van paddenstoelen, insecten, vogels, amfibieën en zoogdieren. In die tien jaar is dat een aardig archief en het heeft vaak zijn nut bewezen, bijv. bij het plannen van excursies.

Het weer was en is natuurlijk een belangrijke en soms spectaculaire factor voor het slagen van de excursies en heeft een vaste vermelding in de verslagen.

In de verslagen komen af en toe ook actuele zaken voor van wat erop sociaal of politiek gebied speelt, ze geven een tijdsbeeld weer waarin we leven. Bij het herlezen van de verslagen besefte ik hoe waardevol ze zijn en ook van gedeelde vriendschappen.

De parels van tien jaar verslagen maken wil ik t.z.t. bundelen.

De coronapandemie heeft net als voor de rest van de samenleving voor veranderingen gezorgd, we zijn voorzichtiger geworden met elkaar. Vlakbij Duinvermaak hebben we één keer in een zandkuil gezeten op flinke afstand van elkaar, Lineke was erg ziek ge-

weest. Een aantal maanden deelden we digitaal onze waarnemingen. Kon je vroeger het hele jaar door overal koffie/thee drinken na afloop, dat is sindsdien voorbij. Het was echt een verwerende tijd.

Natuurbeleving als hobby is het hele jaar een oefening, herhaling, maar ook is er praktisch wekelijks wel wat nieuws te ontdekken en erg leuk om met elkaar te delen. Nu achteraf kan ik alleen maar zeggen: "wat was het veel!"

Het was fijn om dit tienjarig jubileum af te sluiten met een fantastische dag in de Slufter, die we feestelijk hebben afgesloten met een etentje. Hoelang we doorgaan? Ik weet het niet, zolang we er nog steeds een week van nagenieten gaan we door.

Natuurvereniging
KNNV
Alkmaar-
Den Helder

HERFSTIGE GEVOELENS

Henk Groenewegen

Zondagochtend, ons favoriete radioprogramma Vroege Vogels staat op met wekelijks interessant nieuws over de natuur. Enkele malen in de uitzending 'natuurmomenten' van inbellers op de fenolijn. Tussen de rapportages rustige, licht-klassieke muziek. Een prettig begin van de zondag. Toch ook regelmatig verontrustende berichten zoals op zondag 13 oktober jl. Een groep wetenschappers van de Wageningen University & Research in samenwerking met de Vogelbescherming heeft een uitgebreide literatuurstudie (meta-analyse) gepubliceerd over het effect van neonicotinoïden op het gedrag van vogels. De studie analyseert reeds gepubliceerd onderzoek, vat die grote hoeveelheid resultaten samen en kan op basis daarvan harde conclusies trekken. Het was al bekend dat neonicotinoïden, een groep gewasbeschermers die in de landbouw wordt gebruikt om schadelijke insecten te bestrijden, niet alleen de plaagdieren bestrijdt maar ook nuttige bestuivers, zoals bijen, hommels, etc. Deze stoffen hebben hun effect op de signaaloverdracht tussen zenuwcellen in het brein van insecten waardoor ze uiteindelijk dood gaan. Uit de nieuwe studie blijkt dus onomstotelijk dat deze stoffen zich ook verspreiden in andere delen van de voedselketen en giftig zijn voor vogels. Vogels eten met neonicotinoïden bedekte zaden en deze stoffen zitten in de aangetaste insecten. Ook bij vogels leidt dit tot verstoring van de signaaloverdracht in de hersenen en dat heeft onder andere effect op het voortplantingsgedrag, het immuunsysteem, het oriëntatievermogen, etc. Uiteindelijk leidt de aanwezigheid van deze stoffen in de natuur tot een verhoogde vogelsterfte. Het geeft ook de samenhang aan die in de natuur bestaat: je kunt niet straffeloos een element eruit halen zonder ook andere delen van het natuurlijke 'web' van het leven te beïnvloeden.

Heb ik mij door deze verontrustende berichten op de vroege zondagochtend 13 oktober uit het veld laten slaan? Nee, toch niet. Mijn sombere gevoelens werden in de loop van de dag overstemd door het succes van de herfst-/paddenstoelendag die we als IVN-NKL samen met PWN hadden georganiseerd in hun bezoekerscentrum De Duinheide (voorheen de Schaapskooi). Zoals in het verslag van Arjen Geerling elders in dit nummer is te lezen was dit weer een mooie dag waarbij we veel bezoekers hebben bereikt met een positieve boodschap: hoe mooi is de natuur in de herfst. We hopen dat door de schoonheid van en samenhang in de natuur te laten zien, mensen ook gemotiveerd raken de natuur te beschermen. Dat is een van onze kerndoelen van IVN. Daarmee kun je niet vroeg genoeg beginnen en het was dan ook heel mooi dat de meerderheid van de bezoekers kinderen waren. Vol enthousiasme waren ze creatief bezig met paddenstoelen, bladeren en beestjes die de herfst kenmerken.

Alsnog een positief einde van de zondag.

We hopen dat door de schoonheid van en samenhang in de natuur te laten zien, mensen ook gemotiveerd raken de natuur te beschermen. Dat is een van onze kerndoelen van IVN. Daarmee kun je niet vroeg genoeg beginnen

ivn natuur
educatie

NATUUR- EN VAARTOCHT OOSTERDEL BROEK OP LANGEDIJK

Johan de Vries

Vrijwilligers van enkele organisaties in de gemeente Dijk en Waard hebben het plan opgevat om samen te werken bij het promoten van het Oosterdel gebied. Dit gebied dat in de middeleeuwen is ontstaan moet nog meer bekendheid krijgen in de gemeente Dijk en Waard. Een uniek landschapsreservaat volledig omsingeld door bebouwing. De geschiedenis over het ontstaan van het landschap moet verteld worden, de natuur moet beleefd worden, het eeuwenlange gebruik van de akkers moet gezien worden.

topotijdreis

De Stichting Duurzaam Dijk en Waard, de Stichting Veldzorg, de Stichting Waterrijk Langedijk en IVN- gidsen uit de omgeving hebben de handen ineen geslagen. Dankzij de dubbele petten van diverse vrijwilligers was het snel geregeld. Voor 5 september is als proef een avondexcursie georganiseerd. 's Avonds hebben meer mensen tijd om mee te varen. Speciaal kan aandacht besteed worden aan het dierenleven in de schemering en in het donker.

Eén advertentie in het Nieuwsblad Dijk en Waard was voldoende om met meer dan 30 deelnemers 3 boten vol te krijgen. De deelnemers kregen een mail met het tijdstip van het vertrek van hun schuit. De schuiten vertrokken bij Veldzorg in Broek op Langedijk met tussenpozen van een half uur. De natuurgids die op elke boot meevaart legt een en ander uit over het planten- en dierenleven langs en in de sloten.

natuurgids in de boot

Bij de koffiekamer van Veldzorg en bij de steiger stonden ter informatie schalen met rivierkreeften. Deze beesten verstoren de natuurlijke balans onder water. In het Oosterdelgebied worden heel veel geknobbelde Amerikaanse rivierkreeften aangetroffen, ook de rode Amerikaanse rivierkreeft komt voor.

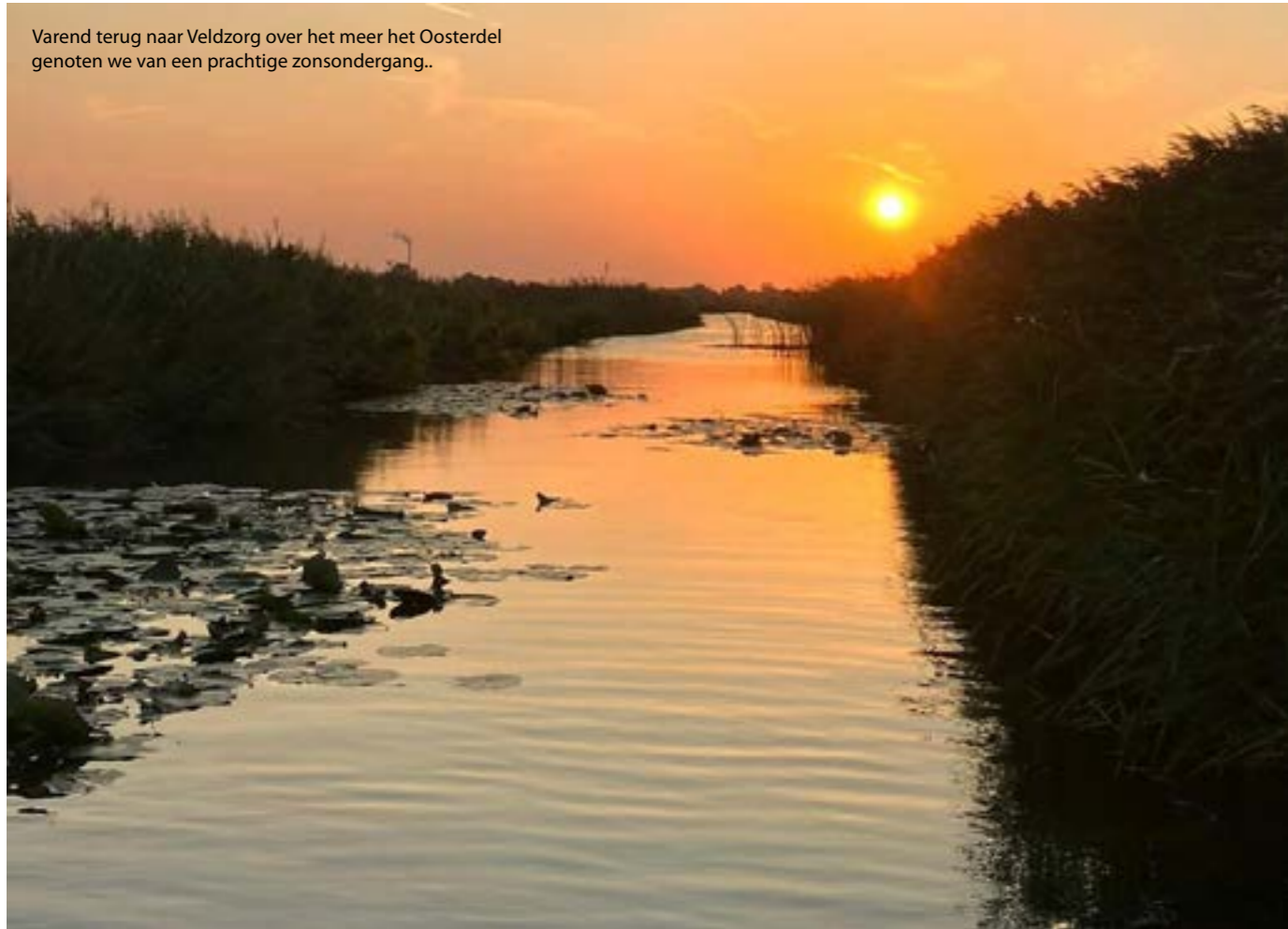
geknobbelde Amerikaansrivierkreeft ZS

Heel rustig wordt er door de sloten van het Oosterdel naar de molen het Zwaantje, officieel Molen B van de polder het Geestmerambacht, gevaren. Bij de molen geeft de molenaar uitleg over de werking van de molen. Tegenwoordig maalt hij nog voor het Oosterdelgebied. Vroeger, voordat de stoommachines hun werk overnamen, was de molen een van de elf die ervoor zorgde dat iedereen in deze polder droge voeten hield. Met plezier wordt geluisterd naar het enthousiaste verhaal van de jonge molenaar.

het Zwaantje officieel Molen B

Varend terug naar Veldzorg over het meer het Oosterdel genoten we van een prachtige zonsondergang..

De deelnemers van de eerste twee schuiten kregen na afloop van de vaartocht in Veldzorg van natuurgids Joop Ettema een presentatie over het ontstaan van West-Friesland en speciaal het Oosterdelgebied.

Na terugkomst van de derde schuit in de schemering gingen alle deelnemers naar het terrein naast de N.H. Kerk, vlak naast Veldzorg. Hier stonden nog 2 natuurgidsen klaar om hun kennis en enthousiasme te delen. Gerard Lange-dijk (KNNV) onder de lamp bij een nachtvlin-derscheren en Joke Pruis in het donker met een batdetector.

Met de speciale lamp bij het scherm worden de nachtvlin-ders naar het scherm gelokt. Deze schermen worden door specialisten gebruikt om nachtvlin-ders op te sporen en te inventariseren. Vanavond staat het er om te laten zien hoe er mee gewerkt kan worden. Er worden evengoed 13 soorten geteld en de nacht moet nog beginnen. In het

pikkedonker laat Joke de deelnemers het geluid horen van vleermuizen. Het menselijk gehoor kan de hoge geluiden die de vleermuizen produceren niet horen. Met behulp van een apparaat, een batdetector, kunnen de ultrasonore ge-luiden omgezet worden in geluiden die wij wel horen. En elke vleermuissoort heeft zijn specifieke geluid. Joke wist te vertellen dat we de gewone dwergvleermuis hoorden en de laatvlieger. Twee algemene soorten van de ongeveer 18 soorten vleermuizen die in Nederland voorkomen.

De organisatoren kregen de indruk dat de deelnemers zeer tevreden naar huis gingen. Er moet nog geëvalueerd worden. De verwachting is dat de samenwerkende organisaties volgend jaar in de lente en in de zomer weer zulke tochten gaan organiseren.

5 september 2024

agaatvlinder

HET LOT VAN DE VLEERMUIS?

Johan Bos

Je bent een van de best beschermde diersoorten in Europa, maar heeft die status ook effect? We weten dat tot halverwege de twintigste eeuw veel vleermuissoorten in Nederland achteruit zijn gegaan. Drie soorten zijn zelfs verdwenen. De precieze oorzaken zijn toentertijd niet goed onderzocht. Verstoring en verdwijning van verblijfplaatsen, het gebruik van bestrijdingsmiddelen in de landbouw en ook de afname van nachtelijke insecten kunnen hierbij een rol hebben gespeeld. Naast andere factoren.

Vanaf de jaren zeventig van de vorige eeuw lijken de aantallen van verschillende soorten vleermuizen langzaam toe te nemen, zo kunnen we lezen het Compendium van de Leefomgeving. Mogelijke oorzaken hiervoor zijn de verbetering van de kwaliteit van oppervlaktewater, de intensivering van beschermingsmaatregelen, en het ouder worden van de bossen, wat zeker sinds de jaren tachtig effect zal hebben gehad.

Vleermuizen vormen een belangrijke schakel in de ecologische keten. Ze eten insecten en vooral ook muggen. Exotische muggen rukken op in Europa en ook Nederland, zoals de tijgermug. Het beste 'wapen' tegen deze exoten zijn hun natuurlijke vijanden, en dan met name de vleermuizen.

Alkmaarderhout

Kijken we naar onze omgeving dan kunnen we vaststellen dat de Alkmaarderhout regionaal van groot belang is voor vleermuizen. Deze vliegende zoogdieren maken bij voorkeur gebruik van een uitgebreid netwerk van oude bomen met holten. Er zijn inmiddels ook veel vleermuis-kasten opgehangen. In 1993 waren nog niet zoveel boomholtes aanwezig in de Alkmaarderhout. Anno 2018 was die situatie heel anders. Bureau Endemica heeft toen een degelijk en 'dekkend' onderzoek uitgevoerd, waaruit bleek

dat er zes verschillende soorten vleermuizen in de Hout leven. Dit zijn: watervleermuis, dwergvleermuis, Rui-gedwergvleermuis, Rosse vleermuis, grootoor en laatvlieger.

Veilig slapen

Deze vleermuizen foerageren deels in het stadsbos, maar ook in de omge-ving. De Alkmaarderhout is voor veel soorten altijd een goede plek geweest om overdag relatief veilig te kunnen slapen in een natuurlijke omgeving in plaats van in nestkasten, tussen spouwmuren of onder daken.

Zoals een arts graag zijn patiënt monitort, zo vinden wij dat de stand van de vleermuizen in de Alkmaarderhout ook gemonitord moet worden. Zeker nu Noordwest Ziekenhuis met de eerste bouw-fase vrijwel klaar is. Hoewel we niet weten of en wanneer een tweede fase start is het van belang een tussenstand op te nemen.

Monitoring

De KNNV, waarin Red de Hout als werkgroep is opgenomen, heeft een brief geschreven naar Stads-werk 072, de organisatie die opdracht had gegeven voor het eerdere onderzoek. We kregen snel te horen dat deze vraag bij de gemeente wordt neergelegd. Animo vulde dit aan met de mededeling dat Alkmaar bezig is met een soorten-managementplan. Dat klinkt positief.

Hopelijk wordt hier niet op bezuinigd, want de Alkmaarderhout en haar vliegende vleermuisbrigade verdient het om gekoesterd te worden.

Bij het besluit Noordwest Ziekenhuis te laten bouwen is afgesproken dat allerlei voorzieningen voor vleermuizen zouden worden getroffen. Dat is mooi, maar het is vooral van belang om te weten of het effect heeft (gehad). Het is ook nog wenselijk om de verlichting in een groot deel van de Hout en op de wegen eromheen aan te passen. En als het ziekenhuis in gebruik wordt genomen zal ook rekening gehouden moeten worden met de verlichting in en om de nieuwbouw. Want batman en batwoman houden nu eenmaal van duisternis.

Een rosse vleermuis in de Alkmaarderhout die wellicht overdag uit een nest is gevallen.

De Hout bij nacht... nou ja, nacht...?! Vleermuizen houden niet van zoveel licht

LANGPOOTMUGGEN KRIJGEN EEN NAAM

Pieter Korstanje

Wel eens een bruine tijger gezien? Of een koffielangpoot of bubbelsmaanmug? Lange tijd was een langpootmug een langpootmug voor mij. Een paar jaar geleden leerde ik beter kijken naar de langpoters en ontdekte dat je verschillende soorten kunt tegenkomen in de natuur. Naast de koollangpootmug hadden de meeste soorten alleen een wetenschappelijke naam. Daar is nu verandering in gekomen.

De afgelopen tijd heeft zo'n driekwart van de ongeveer negentig soorten langpootmug een Nederlandse naam gekregen. Zoals bij meer soortgroepen zijn de naamgevers weer creatief bezig geweest. Wat te denken van namen als Vage herfstwolkvleugel, banaanmaanmug en ruittijger. Bij kommalangpoot of Bruine drietand kan ik mij nog iets voorstellen. Maar houdt de vulpentijger niet van een ballpoint?

Er zitten overigens mooi getekende soorten tussen. De driebandtijger bijvoorbeeld is een fraaie verschijning, met drie opvallende gele banden. Bij de spijkertijger heeft de tekening op de rug inderdaad iets weg van een rij spijkers. De variabele marmerrug heeft mooie gemarmerde vleugels en wanneer je eenmaal een oranje kamlangpoot van dichtbij hebt gezien raak je vanzelf geïnteresseerd in het leven van de langpootmug. Doe mij

maar een Blauwe goudtip! En de lente-langpoot wil ik het hele jaar wel zien.

bruine tijger

Arjen Geerling

Herfstdag, een jaarlijks evenement dat vorig jaar nog paddenstoelendag heette, maar door PWN werd omgedoopt, met dezelfde inhoud, in een andere verpakking en ook nu georganiseerd door IVNNKL en PWN samen.

bezoekerscentrum De Duinheide (voorheen de Schaapskooi)

Gelukkig had de naamswijziging geen gevolgen voor de belangstelling voor deze publieksdag.

Hoewel de meteorologen voor de paddenstoelendag op 13 oktober een harde en koude noordwest wind met kille buien hadden bedacht, was het aantal bezoekers groot. Een ruwe schatting kwam op ruim vijfhonderd mensen. Het blijkt elk jaar weer dat de paddenstoel een natuurfenomeen is dat tot de verbeelding spreekt van iedereen, kinderen en volwassenen.

Er was een ruim aanbod aan leuke en interessante activiteiten voor jong en oud. In de stal van de voormalige Schaapskooi, sinds kort tot "De Duinheide" vernoemd, was een vijftal kramen opgesteld, een informatieve kraam van IVN NKL, een kraam van de mycologische vereniging, bemenst door de befaamde Martijn Oud, alsmede kramen met producten met een relatie tot de herfst, zoals hout gedraaide paddenstoelen, drijvende paddenstoelkaarsen en pompoenen. Grote aantrekkingskracht hadden een tafel voor figuurzagen en een tafel voor boetseren en schilderen van paddenstoelen waar veel enthousiaste kinderen met hulp van IVNvrijwilligers aan de slag gingen, waarna zij trots het creatieve resultaat aan de ouders lieten zien. Verder een voorleeshoek en een plek waar met spons en penseel gezichten werden geschminkt.

Voor het buitengebeuren kon worden ingetekend op één van de excursies rondom de Schaapskooi op zoek naar paddenstoelen en andere herfstverschijnselen. Aan een driepoot een ketel gevuld met echte heksensoep die werd opgediend met een vleugje kabouter- en paddenstoelen magie, een soep die mede door de ludieke IVNvrijwilligers een goede aftrek had.

Naast het gebouw een indrukwekkende herfsttafel. Boswachter Luc Knijnsberg is erin geslaagd om vakkundig een zeer groot aantal soorten paddenstoelen te presenteren op een mooi herfsttableau, van A(ardster) tot Z(wavelkleurige melkzwam), inclusief

heksenboter. Een compliment voor Luc want zijn tafel trok veel belangstelling.

Het was een feestelijke en gezellig drukke dag voor kinderen en ouderen met heel veel blij gezichten en ook blij gezichten bij de organisatoren, IVNvrijwilligers en PWN-boswachters en- vrijwilligers die een interessante, leuke en informatieve dag hebben opgezet met ruim aandacht voor de natuur in de herfst.

ivn *beleef de natuur!*

ALLEDAAGSE VLINDERS

– deel 12– **Boomblauwtje** (*Celastrina argiolus*)

(10 wetenswaardigheden over een alledaagse soort, welke daardoor met andere ogen bekeken kan worden)

Verzameld door Ruud Costers (ruudcosters27@gmail.com)

1. In tegenstelling tot het icarusblauwtje vertoont het boomblauwtje een voorkeur voor bosranden en vliegt het veelal op twee meter hoogte. Het icarusblauwtje vliegt niet hoger dan een halve meter.
2. De soort kent een duidelijke geslachtsdimorfie. De zwarte rand aan de hemelsblauwe bovenzvleugels is bij het mannetje smal en bij het vrouwtje breed.
3. De blauwgrijze kleur van de ondervleugels is glanzend zilverachtig. Vandaar de oude naam zilverblauwtje.
4. Naast zichtwaarnemingen van vliegende exemplaren is het schudden van sneeuwbes, hulst en klimop een manier om aanvullende waarnemingen te verrichten.
5. Mijn persoonlijke fenologische datagrenzen in de Noordkop zijn 6 april (2024) en 11 september (2020).
6. De gemiddelde duur van de stadia is voor ei 4, rups 18, pop 14 en vlinder maximaal 18 dagen. De geschatte maximale eiproductie is 130.
7. De voornaamste voedselplanten voor de rupsen zijn hulst, klimop, sporkehout, wegedoorn, wilde kardinaalsmuts en vlinderstruik.
8. Uit de poppen komen zachte, raspende geluidjes die sterk gelijken op de signalen waarmee sommige mierensoorten met elkaar communiceren. Zou dat de reden zijn dat de mieren zich niet aan de poppen vergrijpen?
9. De elf millimeter lange sluiwesp *Listrodromus nyctemerus* parasiteert vooral op het boomblauwtje door een eitje te leggen in de rups. De soort is verantwoordelijk voor de van jaar tot jaar wisselende aantallen boomblauwtjes.
10. De imago's voeden zich met honingdauw, boomsap, nectar en soms uitwerpselen.

(verzameld door Ruud Costers, ruudcosters27@gmail.com)

Foto's: Ruud Costers

boomblauwtje 14 juli 2016 Petten-Zijperdijk

boomblauwtje (vrouw) 22 mei 2019 Alkmaar-Rekerhout

KLEURRIJK LEVEN LANGS HET STRAND

Wilbert Kerkhof

Bij strandwandelingen worden regelmatig dieren waargenomen. Vaak zijn dit verse of minder verse aanspoelingen van dode dieren uit de zee. Vissen, krabben, kwallen en zeesterren worden bekeken, als waarneming doorgegeven, of zelfs verzameld voor een strandtafereeltje thuis in de vensterbank. Grotere levende dieren zoals vogels of zeehonden vliegen of zwemmen vaak al weg voor ze goed bekeken kunnen worden. Voor de kleinere beestjes is doorgaans veel minder oog. Toch zijn die het bekijken zeker waard. Er zijn mooie exemplaren bij, ze vertellen wat over het strand, de zee en de duinen als leefomgeving, en een aantal geven ons een inkijkje in het verschuiven van soorten door kustbeheer en klimaatverandering.

Vliegend naar het strand.

Veel insecten gebruiken warme zonnige perioden om zich te verplaatsen naar nieuw leefgebied. Omdat dit mooie weer vaak gepaard gaat met oostenwind belandt een deel van de uit de duinen opgestegen beestjes in de zee of op het strand. Op zulke gunstige verbredingsdagen kunnen soms honderden kevers, wantsen, vliegen en vlinders op het strand gevonden worden. Op 16 mei was er zo'n invasie van insecten op het strand bij Petten. Langs de laagwaterlijn lag een kleurrijke sliert gestrande beestjes. Tussen de honderden Coloradokevers (*Leptinotarsa decemlineata*) waren ook twaalf soorten lieveheersbeestjes te vinden waaronder elf exemplaren van het minder algemeen voorkomende oogvleklieveheersbeestje (*Anatis ocellata*) en een ruigtelieveheersbeestje (*Hippodamia variegata*). De meest verrassende strandslachtoffers van deze groep waren echter twee bosbesglanskapoentjes (*Hyperaspis campestris*). Dit maximaal 3 mm. grote lieveheersbeestje was tot op heden niet bekend van het Nederlandse kustgebied. Bij zoektochten in de ondergroei van

bossen naar lieveheersbeestjes zal dit kleine zwarte kapoentje niet snel gevonden worden. Uit de door de zee bijeengespoelde keververzameling op de laagwaterlijn konden ze gelukkig wel opgepikt worden. Dat er twee van deze donkere kruimeltjes op een slechts 100 meter lange strook rommelig strand verzameld werden doet vermoeden dat er waarschijnlijk meer geland moeten zijn die dag. Vergelijkbaar met de vorige soort was de oogst van ongeveer twintig bonte dennenschildwantsen (*Holcogaster fibulata*). Deze kleurige, aan dennen langs heidevelden gebonden wants is sinds 2018 uit Nederland bekend. Twee dagen na de twintig exemplaren bij Petten vond ik er ook nog twee bij Schoorl op het strand. Inmiddels komt deze bonte aanwinst in de zuidelijke helft van het land algemeen voor. De twee strandvondsten zijn nog wel de eerste meldingen boven het Noordzeekanaal. Dennen en heide zijn tussen Bergen en Schoorl ruimschoots aanwezig zodat deze wants waarschijnlijk een vaste leefomgeving heeft gevonden

bosbesglanskapoentje met zand

bonte dennenschildwants

In de zomer volgend op deze strandontmoetingen bleek dat het een teleurstellend jaar was voor de zoekers naar bijen en vlinders in de duinen. Nogal wat terreindelen stonden onder water en de bloei van veel planten was matig te noemen. De tweede helft van mei en de maand juni brachten zeer wisselvallig weer, wat veel insecten die toch nog een uitsluitpoging waagden de kop zal hebben gekost. Langs de zeereep en in de pioniervegetaties van de aangroekust die ontstaan is door de zandsuppleties waren echter wel bloemen en insecten te vinden. Planten als zeewolfsmelk, zeewinde en blauwe zeedistel zijn op steeds meer plaatsen aanwezig en ook een aantal daarvan profiterende insecten waren deze zomer present. Tussen 20 juli en 18 augustus vond ik op 6 verschillende plekken tussen Noordwijk en Wijk aan Zee rupsen van de wolfsmelkpijlstaart (*Hyles euphorbiae*). De wolfsmelkpijlstaart had tot voorkort een verspreiding ten zuiden van ons land. Tot zo'n 10 jaar geleden werden imago's van deze nachtvlinder slechts zeer sporadisch waargenomen. Het warmer wordende klimaat en de toename van zeewolfsmelk als waardplant voor de rupsen door het veranderde kustbeheer, hebben inmiddels tot goede kansen voor deze kleurrijke aanwinst geleid. Bij Bergen aan Zee vond Luc Knijnsberg trouwens ook een vlinder van deze soort.

rups wolfsmelkpijlstaart

In hetzelfde biotoop als de zeewolfsmelk bloeiden dit jaar ook veel planten van blauwe zeedistel en zeewinde. In de bloemen van de zeewinde werden met enige regelmaat de gedoornde slakkenhuisbij (*Osmia spinulosa*) gevonden die daar voor de talrijke regenbuien aan het schuilen waren. In de buurt waren natuurlijk veel slakkenhuisjes voorradig waarin de vrouwtjes bij gunstig weer hun broed af kunnen zetten. Op de blauwe zeedistels bij Wijk aan Zee en IJmuiden vlogen ook gouden slakkenhuisbijen (*Osmia aurulenta*) en flink wat kustbehangersbijen (*Megachile maritima*). Naar deze soorten was het in de duinen dit jaar een nogal ontmoedigende zoektocht, maar in de pioniervegetaties langs het strand waren ze wel present. Ook de bijbehorende koekoeksbij, de Grote kegelbij (*Coelioxys conoidea*) werd in de duintjes bij Wijk aan Zee gezien, evenals het Zilveren fluitje (*Megachile leachella*) en de duinkegelbij (*Coelioxys mandibularis*). Bij de pier van IJmuiden werd op 30 juli ook een Kleine maskerbij gevangen van Blauwe zeedistel. Hierbij bleek het om een vrouwtje duinmaskerbij (*Hylaeus annularis*) te gaan. Dit is een zuidelijke soort die langs de Nederlandse kust haar areaalgrens heeft en maar weinig gezien wordt. Kennelijk weet ook dit bijtje van de geschikte omstandigheden langs onze uitdijende stranden te profiteren. Een sterke uitbreiding van strand en duinen is natuurlijk te vinden

gedoornde slakkenhuisbij vrouw

grote kegelbij, man

voor de Hondsbossche zeevering. Ook op dit traject bloeiden veel Blauwe zeedistels en een lange zoom van rolklaver langs het fietspad over het nieuwe duin. Op die rolklaver foerageerden in mei enkele Ruige behangersbijen (*Megachile circumcincta*). Deze bij komt voornamelijk langs de kust voor in warme droge duinen. Het ook nog eens bloemrijke Hondsbossche duin voldoet daar prima aan. De hierboven genoemde kustbehangersbijen en Zilveren fluitjes waren een maand later op deze plek ook actief stuifmeel en nectar aan het verzamelen. Als extraatje werd

een vrouwtje van de klaverdikpoot (*Melitta leporina*) gevangen en weer vrijgelaten. Dit bijtje verzamelt pollen op verschillende vlinderbloemigen en staat bekend om de voorliefde voor graslanden op kleigrond. Om aan die laatste wens te voldoen is de inmiddels gepensioneerde Hondsbossche zeevering natuurlijk zeer geschikt. Alles bijeen werd duidelijk dat er nog veel entomologische verrassingen te vinden zijn op en langs het strand, en dat een bloemrijke zoom langs de zee nieuwe kansen biedt aan soorten die bij een afslagkust gedoemd waren te verdwijnen. In een periode waarin de omstandigheden dieper in de duinen minder gunstig zijn kan de rand van het land dus een belangrijk extra leefgebied voor insecten opleveren.

kustbehangersbij, man

EEN VLINDER TUSSEN DE TOMATEN

Johan Ellering

Ik heb een kasje naast mijn huis en daar kweek ik allerlei groentes. Tomaten, pomato's, meloenen, komkommers Vandaag, medio september, was ik tomaten aan het oogsten en trof ik een vlinder aan tussen de planten met een spanwijdte van zo'n 12 cm! Indrukwekkend en prachtig om te zien. Beetje olijfbroene vleugels en een lijf met zwarte, witte en roodachtige strepen. Nog nooit had ik zo'n vlinder gezien. Met Obsidentify even opgezocht en het blijkt een windepilstaart te zijn. Dat ik de vlinder in mijn kas trof heeft waarschijnlijk te maken met het feit dat de waardplant een winde, een aardappel of een ander plant uit de nachtschadefamilie is. En van die laatsten staat mijn kas vol. Ook heb ik een zelfgekweekte pomato (is een tomaat geënt op een aardappel) staan. Deze is misschien wel dubbel lekker. De bladeren van deze

planten bevatten de juiste voedingsstoffen die nodig zijn voor de groei en de ontwikkeling van de rupsen. En die planten zijn groot en bieden zodoende voldoende beschutting.

De vlinder zelf trekt in het voorjaar, met een snelheid van wel 50 km per uur, met duizenden in zwermen vanuit het zuiden naar Nederland om hier te "overwinteren" en zich voort te planten. De Nederlandse zomers schijnen warm genoeg te zijn voor de ontwikkeling en er zijn voldoende geschikte leefgebieden. Als de dagen korter worden en de temperaturen dalen krijgen de hier geboren vlinders drang om naar warmere gebieden te trekken: Zuid-Europa of Noord-Afrika. Soms duizenden kilometers. Hoe ze zich oriënteren heb ik niet kunnen ontdekken. Waarschijnlijk op de stand van de

zon, het aardmagnetisch veld en/of allerlei geurstoffen. Ook deze vlinder zal dat binnenkort gaan doen denk ik. En daar legt het eitjes en begint de cyclus opnieuw. Volgend voorjaar ga ik extra opletten. Mijn vlinder zal dat niet meer meemaken.

Een vlinder tussen de tomaten

HERKENNEN (6)

Peter Boer

Er zijn talloze schimmel-, plant- en diersoorten die sprekend op elkaar lijken. En dus vaak opgezadeld worden met een verkeerde soortnaam. In de komende nummers van Blad pikken we er steeds een paar van uit. Als je weet waar je op moet letten, is het simpel.

Deze keer de ruwe pissebed en de kelderpissebed..

In Nederland zijn 87 soorten pissebedden bekend. Twee daarvan kom je verreweg het meest tegen, vanwege hun grootte en vanwege het voorkomen in huis en tuin. Het zijn de ruwe pissebed *Porcellio scaber* en de kelderpissebed *Oniscus asellus*. Ga voor het op naam brengen niet op de Nederlandse naam af, want er zijn meerdere pissebedden 'ruw' (wie aait er nu een pissebed?) en beide soorten kan je in de kelder tegenkomen.

Als je afbeeldingen van beide soorten opzoekt, schijnt het duidelijk wie wie is. Maar schijn bedriegt. Beide soorten zijn variabel, met name de ruwe pissebed. De laatste wordt meestal eenkleurig afgebeeld. Toch kunnen ze heel licht van kleur zijn en vlekkenpatronen hebben, net als de kelderpissebed.

Gelukkig is er een duidelijk, opvallend verschil. Als je de ruwe pissebed aan de onderkant bekijkt zie je op het achterlijf vier witte rondjes. Daar haalt hij mee adem. Het zijn de longen, of zo je wilt de kieuwen. De kelderpissebed moet het zonder doen.

RUWE PISSEBED

KELDERPISSEBED

ruwe pissebedden variëren in uiterlijk

VOGELZANG VOOR GELUK EN GEZONDHEID

Johan Bos

Het zou zomaar kunnen dat vogelaars gezonder zijn dan andere mensen. Velen zullen nu misschien hun wenkbrauwen optrekken. Hoezo gezonder...? Het antwoord is interessant en wetenschappelijk onderbouwd. Het heeft te maken met de evolutie van de oermens in relatie tot zijn leefomgeving. Dus: mee naar buiten allemaal, dan zoeken wij de wiewaai?! Maar in Nederland is die prachtige verschijning niet makkelijk te vinden. We mogen het doen met merel, zanglijster, spreeuw, nachtegaal, zwartkop, blauwborst en nog een heleboel andere indrukwekkende stemkunstenaars. Tijd om ze nog meer te waarderen?

Verschillende onderzoeken tonen aan dat vogelzang het welzijn bevordert, stress vermindert en een positieve invloed heeft op de mentale gezondheid. Vogelzang activeert het parasympathische zenuwstelsel. Gevolg: een ontspannen gevoel en vermindering van stresshormonen zoals cortisol. Dit werd – in een experiment – ontdekt door een groep mensen te onderwerpen aan een stressvolle opdracht. Tegelijkertijd kregen ze vogelgeluiden te horen. Hun stressniveau daalde aanzienlijk vergeleken met de controlegroep, die geen vogelgeluiden hoorde.

Gevoelens van geluk

Vogelzang kan ook gevoelens van geluk en tevredenheid verhogen. Het luisteren naar natuurlijke geluiden, waaronder vogelzang, stimuleert hersengebieden die verband houden met positieve emoties. Op YouTube kun je lange video's beluisteren met deze zang. Er wordt veel gebruik van gemaakt.

Een studie van de Universiteit van Surrey (Verenigd Koninkrijk) ontdekte dat vogelzang zelfs de concentratie en het geheugen kan verbeteren, vooral in omgevingen met veel afleiding. Proefpersonen die studeerden in een ruimte met een geluidsopname van vogels scoorden hoger op geheugentests dan degenen die studeerden in stilte of met stadsrumoer op de achtergrond.

Maar dat is nog lang niet alles. Vogelzang kan namelijk mensen ook helpen zich meer verbonden te voelen met de natuur, wat een gevoel van rust en verbondenheid kan geven, vooral voor degenen die in stedelijke gebieden wonen. Zo voelden in een Duits onderzoek stedelingen die naar vogelzang luisterden zich minder eenzaam en meer verbonden met hun omgeving dan de controlegroep.

Alkmaarderhout gezond?

Langdurige blootstelling aan herrie is slecht voor de gezondheid. Sterker: in Europa overlijden jaarlijks 50.000 mensen vroegtijdig aan de gevolgen van te veel verkeerslawaai. Dat blijkt uit een rapport van onderzoeks bureau CE en the European Federation for Transport and Environment (T&E). Een onwaarsachtig aantal.

Langdurige blootstelling aan vogelzang echter kan indirect bijdragen aan een betere lichamelijke gezondheid doordat het ontspanning bevordert, wat een positieve invloed heeft op bloeddruk en hartslag. Veldonderzoek in een ziekenhuisomgeving toonde aan dat patiënten in kamers met uitzicht op bomen – en waar vogelgeluiden konden worden gehoord – sneller herstelden en minder pijnstillers nodig hadden. Erasmus MC heeft mede daarom een duur dakpark aangelegd. Het verdient zich volgens het ziekenhuis in Rotterdam snel genoeg terug door een vermindering van de zorgkosten. Zou Noordwest Ziekenhuis in de Alkmaarderhout het daarom zo goed doen op de ranglijst van ziekenhuizen? Het zal zeker bijdragen. Erasmus MC is jaloers op NWZ vanwege de Hout.

Therapie met vogelzang

Een van de meest aansprekende voorbeelden van het gebruik van vogelzang is in therapievormen zoals 'ecotherapie' of 'natuurtherapie'. Deze maken gebruik van de natuurlijke omgeving en geluiden, waaronder vogelzang, om mensen te helpen herstellen van mentale aandoeningen zoals burn-out of depressie. Patiënten rapporteren vaak dat vogelgeluiden hen helpen om hun gedachten te kalmeren en zich meer geaard te voelen.

Vogelzang als veiligheidssignaal?

Na al die vrolijk stemmende en gratis gezondheidsbevorderende eigenschappen vraag je je vanzelfsprekend af hoe dat komt. Het antwoord daarop leidt ons terug naar de oertijd en de ontwikkelingsgang van de mens. Er is een interessante evolutionaire theorie die suggereert dat het luisteren naar vogelzang ons kalmeert vanwege de rol die vogelgeluiden speelden in de overleving van onze voorouders.

Onze voorouders, die leefden in savanne-omgevingen, leerden vogelzang te interpreteren als een indicatie van veiligheid. Vogels zingen namelijk alleen wanneer ze zich op hun gemak voelen en geen directe dreiging erva-

ren. Dit betekent dat als vogels zingen, er waarschijnlijk geen roofdieren in de buurt zijn en de omgeving relatief veilig is.

Wanneer vogels echter abrupt stoppen met zingen of alarmerende geluiden maken kan dat wijzen op de aanwezigheid van een roofdier of ander gevaar. Onze voorouders ontwikkelden daarom een instinctieve reactie op vogelgeluiden: zolang vogels zongen, konden ze zich veilig en ontspannen voelen. Niet alleen de mens profiteerde daarvan. Apen en andere dieren kennen ook de alarmsignalen van vogels en reageren erop. Dit gevoel van veiligheid bij het horen van vogelzang is door de eeuwen heen diep geworteld geraakt in ons zenuwstelsel.

Vogelzang in crisisgebieden

In crisissituaties, zoals oorlogsgebieden of vluchtelingenkampen, worden soms geluidsopnames van vogelzang afgespeeld om de mentale gezondheid van mensen te ondersteunen. Het geluid van vogels creëert een gevoel van normaliteit en veiligheid, wat helpt bij het verlichten van angstgevoelens en trauma.

lets dichterbij huis: op Schiphol worden ook vogelgeluiden door de gangen verspreid om stressvolle mensen gerust te stellen. Ongetwijfeld weten ze bij de luchthaven dan ook dat het tegenovergestelde – te weten herrie van vliegtuigen – mensen onrustig en ongezond maakt. Maar tegen het uitstrooien van vliegtuiglawaai over grote delen van Nederland onderneemt Schiphol geen actie. Sterker: naar buiten toe is heel lang glashard ontkend dat geluid van vliegtuigmotoren mensen ziek maakt, net als het al genoemde verkeerslawaai. De overheid zou mogelijk veel geld aan gezondheidskosten kunnen besparen door omgevingsgeluid fors in te dammen, zodat we de vogels beter kunnen horen. Dit onderwerp wordt echter al heel lang – ten onrechte, want er valt letterlijk veel te winnen aan gezondheid en geld – genegeerd.

Biodiversiteit

Het is dus noodzaak te blijven strijden voor een betere, stille natuur, waarin we echt kunnen genieten van vogelzang. Meer kennis over wat een robuuste, gezonde natuur kan betekenen voor ons mensen is eveneens van belang en daarbij kunnen KNNV en IVN een rol spelen. In de huidige tijd lijkt de tendens eerder de andere kant op te gaan: vooral jonge mensen zitten vaak binnen, te surfen op het internet. Ze krijgen daardoor misschien een iets ruimere blik op de digitale en/of virtuele wereld, maar de vraag is: wat doet dat met hun gezondheid?

Ik laad mij in ieder geval graag op aan vogelgeluiden en kijk alweer reikhalzend uit naar de vogels die gezamenlijk het voorjaarsorkest van 2025 vormen!

WAT HET LANDSCHAP ONS KAN VERTELLEN

Henk Groenewegen

De ontstaansgeschiedenis van Noord-Kennemerland is een spectaculair gevecht geweest tegen het water. Je zou kunnen beginnen bij het einde van de voorlaatste ijstijd, het Salien (120.000 jaar geleden) toen het smeltwater van de enorme gletsjers die van Scandinavië tot onze streken reikten de basis legde voor het latere Zeegat van Bergen. Na de korte warme periode van het Emien volgde de laatste ijstijd, het Wechselien die ongeveer 12.000 jaar geleden eindigde. Tijdens deze laatste ijstijd was de Noordzee grotendeels drooggevallen, maar vulde zich aan het begin van het Holoceen weer geleidelijk met zeewater uit de oceaan. De noordelijke en de zuidelijke zeestromen 'botsten' ongeveer ter hoogte van onze huidige kust en legden de basis voor de verschillen in kalkgehalte ten noorden en ten zuiden van Bergen aan Zee. Met het stijgen van de zeespiegel in deze periode van ruim 10.000 jaar is langzamerhand onze kust ontstaan met de vorming van strandwallen, duinen, afzettingen van zeeleem, uitgebreide kwelders en veengebieden. Het Zeegat van Bergen en de monding van het Oer-IJ speelden een cruciale rol bij verbinding tussen de Noordzee en het gebied achter de gevormde zanderige kust. Dat heeft de vorming van een groot deel van Noord-Holland bepaald. Aanvankelijk zonder ingrijpen van de mens, maar vanaf de achtste eeuw worden de strandwallen (denk aan het huidige Limmen, Heiloo, Alkmaar, Oudorp, Akersloot, Bergen) steeds meer bewoond. Met vallen en opstaan proberen de vroege bewoners van Noord-Kennemerland hun middelen van bestaan te vinden in de landbouw, onder andere door het droogleggen van het veen en het afgraven daarvan. Maar tevens moeten zij zich verdedigen tegen het steeds weer opdringende water, zeker tijdens zware stormen, zoals Sint-Elizabetsvloed van 1421 waarbij 'Petten dat Hondsbos heet' in de golven verdween en de Allerheiligenvloed van 1570 waardoor de Schermer- en het Alkmaardermeer werden gevormd. Vanaf de twaalfde eeuw waren de monniken van de Abdij van Egmond al begonnen met het aanleggen van dijken, zoals de Zanddijk bij Limmen en het Wiertdijkje en de Nesdijk bij Bergen.

Sporen van deze ontwikkelingen zijn nog altijd in het huidige landschap te herkennen. Wat is dan leuker en interessanter dan je daar eens in te verdiepen. Daarom hebben we als afdeling IVN Noord-Kennemerland de cursus 'Leer je landschap kennen' georganiseerd. Ons doel was tweeledig: De deelnemers te laten kennismaken met de verschillende landschappen in onze regio en hen in contact te brengen met de natuurorganisaties die de bijzondere landschappen beheren. Wat dat laatste betreft wilden we ook laten zien wat vrijwilligers kunnen bijdragen aan het in standhouden van de natuurgebieden onder beheer van deze organisaties. Het format van de cursus was een inleiding op een avond en dezelfde week een excursie in het veld, zoals dat ook tijdens de IVN natuurgidsopleidingen het geval is.

De cursus startte met een inleiding van onze IVN-natuurgids Joop Ettema die ons meenam in de tijd en vertelde over het hierboven in grote lijnen geschetste ontstaan van het landschap van Noord-Holland. Hij ging dieper in op de methoden die door de eeuwen heen door de mens zijn gebruikt om het landschap naar zijn hand te zetten en zichzelf te beschermen tegen het water. Tijdens de excursie stapten we op de fiets om vanuit de schaapskooi in Bergen via de polders grenzend aan Bergen en Schoorl een aantal historisch-landschappelijke kenmerken van het gebied te verkennen. Een mooie tocht van ongeveer 20 kilometer bracht ons langs verschillende dijkjes, waterlopen en polders, grenspaaltjes en de Kapellaan bij Zanegeest waar vroeger een kapel stond ter ere van de in 1422 aangespoelde tabernakel uit de kerk van Petten die werd verwoest tijdens de Sint-Elizabetsvloed. Met die wetenschap ga je het landschap van Noord-Kennemerland anders bekijken.

De tweede avondlezing en gerelateerde excursie werden verzorgd door Jerry Lust van Landschap Noord-Holland. Jerry nam ons mee naar het veenweidegebied van de Hempolder bij Akersloot. Een polder die extensief wordt beheerd en waar veel verschillende weidevogels, waaronder de grutto, succesvol broeden. In zijn verhaal belichtte Jerry in detail de habitat en het broed- en voedselgedrag van enkele soorten weidevogels, zoals de grutto, de scholekster, de kluut en de tureluur. De zorgen over de teruggang van de weidevogels vanwege het steeds verder krimpen van hun leefgebied kwam uiteraard ook naar voren. Tijdens de excursie lieten deze vogels zich ook allemaal zien, hoewel de pullen zich helaas schuilhielden.

<https://www.ivn.nl/online-cursussen-over-de-natuur/het-nederlandse-landschap/>

Voor de derde lezing en excursie gingen we naar de duinen. Natasja Nachbar van PWN vertelde ons over het ontstaan van de duinen van het Noord-Hollands Duinreservaat als een samenloop van geomorfologische en klimatologische omstandigheden en menselijk ingrijpen. Zo zijn van noord naar zuid verschillen in kalkgehalte ontstaan, heeft de winddynamiek een belangrijke invloed gehad op de vorming van verschillende typen duinen en de verschillen in begroeiing. Zo vind je in het kalkrijke gedeelte meer paraboolvormige duinen en een grote soortenrijkdom in de vegetatie. In het kalkarme gebied zie je voornamelijk kamduinen met veel heide en korstmossen. Het beheer van dit duingebied met een Natura2000 status met talrijke te beschermen habitattypen is een forse uitdaging voor PWN

Excursie Noordhollands Duinreservaat

Mos

Het opengeschoven gordijn

Tijdens de excursie liet Natasja ons het onlangs gekapte gebied ten noorden van Bergen aan Zee zien. Het verwijderen van een strook bomen zorgt ervoor dat de wind vanuit zee het meer landinwaarts gelegen Lange Vlak kan bescapen. Meer zand en zout moeten zorgen voor een herstel van de voor het grijze duin typische vegetatie.

Stuifkuil op het Lange Vlak

De daaropvolgende lezing en excursie had betrekking op de Hondsbossche Duinen en het Groene Strand ten noorden van Camperduin. Foppe de Haan (IVN-NKL) vertelde over roerige geschiedenis van het gebied waar dijkdoorbraken in de vroege en late middeleeuwen meermaals grote overstromingen in het achterland tot gevolg hadden en grote stukken land verloren lieten gaan. Aanvankelijk met een zanddijk en na 1880 een verhard dijklichaam werd het achterland beschermd. Sinds 2014 kunnen we na enorme zandsuppleties weer spreken van de Hondsbossche Duinen. Dit gebied heeft zich in korte tijd gevormd tot een soortenrijk duinlandschap dat een verbinding vormt tussen de zee en de oostelijk gelegen Harger- en Pettemerpolder. De Putten zijn daar een belangrijk onderdeel van, met name voor de vogels.

Annika Langeveld van landschap Noord-Holland leidde het Groene Strandproject in. De landelijke ambitie is het realiseren van 200 km Groen Strand langs de Nederlandse kust, strand waar ruimte is voor de natuur en waar natuurbeleving weer een onderdeel wordt van een dagje strand. Ter hoogte van De Putten is in samenwerking met de gemeente Bergen een kilometer strand aangewezen als Groen Strand. Een actieve strandcommunity houdt dit stuk strand schoon, verzorgt strandexpedities en beschermt de nesten van strandbroeders als de bontbekplevier. Het aantal nesten is in de afgelopen paar jaar al toegenomen! Uiteraard hebben we tijdens de excursie een strandexpeditie gehouden en hebben de nieuwe duinen en het achterland verkend.

Het Groene Strand

Excursie Hondsbossche Duinen en Groene Strand

De Putten

Voor het laatste onderdeel van de cursus zochten we het gebied van een oude strandwal op. Landgoed Nijenburg (rijksmonument), dat het Heilooërbos en enkele aangrenzende, extensief gebruikte weidegebieden en bloemrijke graslanden omvat, ligt op zo'n strandwal en worden beheerd door Natuurmonumenten. Rob van Dam, gebiedsbeheerder van Natuurmonumenten vertelde over de ontwikkelingen en de uitdagingen in het beheer van de verschillende onderdelen van dit gebied. Het Heilooërbos heeft enkele statige lanen en er staan meerdere eeuwenoude bomen. De recreatiedruk is behoorlijk groot. Andere delen van het landgoed zijn nog in agrarisch gebruik maar worden op relatief korte termijn omgevormd tot kruidenrijke graslanden.

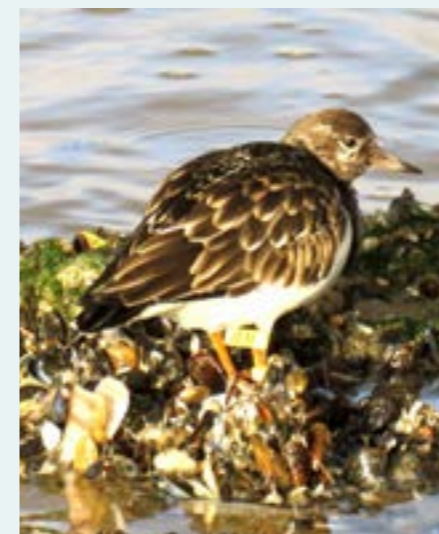
Tijdens de excursie wandelden we door het mooie parkbos met zijn lanen en bijzondere plekjes zoals de Kattenberg met de eeuwenoude linde. Bij het landhuis kwamen we langs een aantal bijzondere plekken, zoals een klein theater en een plek met moerascypressen. Uiteraard vanuit het landhuis zicht op de beroemde laan waar je op 21 juni aan het westelijke einde de zon kunt zien onder gaan. Met dank aan Rob van Dam en Mariska van der Leij werd de cursus afgesloten met koffie/thee en koek in de werkschuur van Natuurmonumenten.

De ruim 20 deelnemers aan de cursus hebben de cursus met veel interesse en enthousiasme gevolgd en hebben hun landschap beter leren lezen en zijn gemotiveerd om op de een of andere manier bij te dragen aan de instandhouding ervan. Als organisatoren hebben Joop Bons en ondergetekende de cursus in ieder geval ook als zeer stimulerend en leerzaam ervaren. Denk je na het lezen van dit verslag 'ik heb ook wel interesse in zo'n cursus', laat het ons weten via secretaris@ivnnkl.nl. Bij voldoende belangstelling kunnen we mogelijk volgend jaar iets soortgelijks organiseren.

GEMEEN (30)

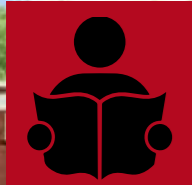
Test je soortenkennis met het op naam brengen van de afgebeelde soorten. De namen hebben iets gemeen. Met het herkennen van twee soorten heb je een overeenkomst die kan helpen bij het op naam brengen van een mogelijk lastiger derde soort. De volledige oplossing bestaat uit de drie soortnamen én hun gemeenschap. Mijn foto's zijn in Noord-Holland boven het Noordzeekanaal gemaakt. Zullen er lezers zijn die de overeenkomst van deze soorten kunnen achterhalen? Wil je uiterlijk 10 januari je mogelijke oplossing mailen naar ruudcosters27@gmail.com?

Gemeen 29

Rina Klous & Jacos Jes, Marian van der Laan, Peter de Zwart, Hanneke Reitsma, Marianne Knip, Jan Verkaik, Johan Eilering, Mieke Pol, Marja Apeldoorn, Freek Kalsbeek, Ada Klaij, Daan Wolfskeel, Cees Volkers, Joop de Wit, Johan de Vries, Mart van Zweeden, Ans Roos, Katrina Emmett, Joke Vink, Kim Bakker en Henk Schipper kwamen met de goede oplossing. De voor de hand liggende overeenkomst van zwartkopVUURkever, kleine VUURvlin-

der en VUURjuffer is VUUR. Opvallend dat 9 van de 21 eerst ten onrechte de roodkopvuurkever meldden. Mart van Zweeden vond een gedetailleerdere oplossing: insecten (Klasse insecta) met VUUR in hun naam. Kim Bakker ging nog een stapje verder: gevleugelde insecten (Onderklasse Pterygota) met VUUR in hun naam.

Wijkcentrum Overdie
072-5402499
Van Maerlandstraat 8-10
1813 BG Alkmaar
Toegang gratis

22 JANUARI 2025 20:30 U.

Lezing Wilbert Kerkhof

Stippen op de kaart

Lieveheersbeestjes, populair maar onbekend.

Veel mensen vinden kevers een beetje eng en vies. Ze dragen een imago met zich mee van vaak in het duister opererende onderkruipende gedrochten die zich tegoed doen aan kadavers, mest of elkaar. Voor één groep kevers geldt dit echter niet: lieveheersbeestjes! Zij zijn het symbool voor geweldloosheid en worden vaak kleurrijk, sympathiek of aandoenlijk gevonden. Bij de babyboeken, in het rek met ansichtkaarten en tussen het speelgoed voor kinderen, zijn naast de vlinders ook lieveheersbeestjes vaak voorkomende feelgood insecten. Vreemd genoeg is er ondanks deze populariteit bij het grote publiek weinig bekend over het aantal soorten, de verspreiding en levenswijze van lieveheersbeestjes. Als gevolg van het door EIS Kenniscentrum insecten, de NEV en waarneming.nl georganiseerde project 'lieveheersbeestjes op de kaart' is hier verandering in gekomen. Van veel lieveheersbeestjes en kapoentjes staan de stippen inmiddels duidelijk op de kaart, ook in Noord-Holland. In de kleurrijke lezing komen vraatzucht en voortplanting, geweldloosheid en giftigheid, dispersie en drenkelingen aan de orde.

Wilbert Kerkhof is lid van de KNNVafdeling Alkmaar-Den Helder. In de zomer zoekt hij al jaren naar insecten in de duinen en in de winter naar biologische aanspoelsels op het strand. Tijdens het landelijke project 'Stippen op de kaart' waarin de verspreiding van lieveheersbeestjes onderzocht werd was hij landelijk actief om 'witte hokken' waar geen gegevens van bekend waren te bezoeken. Tijdens de speurtochten werden leuke bijvangsten gedaan en bleek ook het strand een rijke vindplaats voor veel van de gestippelde of gevlekte kevertjes.

Tweestippelig lieveheersbeestje
Adalia bipunctata

Vijfstippelig lieveheersbeestje
Coccinella quinquepunctata

26 FEBRUARI 20.00 U.

Lezing: Johan Bos

Sri Lanka: parel vande Indische Oceaan

Een land ter grootte van Nederland en België samen. Een land met 20 miljoen vriendelijke mensen. Een land met veel verschillende habitats, zoals zoet- en zoutwater wetlands, bergen, hoogvlaktes, kustzones, savanne en regenwoud. Een boeddhistisch land waar niet wordt gejaagd. Een land met circa 430 soorten bijzondere vogels, waaronder ruim 30 endemen. Een eiland in een tropische oceaan... Dat moet Sri Lanka zijn, waarover KNNV-voorzitter Johan Bos op 26 februari 2025 een lezing houdt in buurthuis Overdie. Aanvang: 20.00 uur.

Bisschopsooievaar (© Johan Bos)

Marco Polo noemde Sri Lanka al de 'Parel van de Indische Oceaan'. Naast een rijke natuur heeft Sri Lanka een enorme schat aan cultuurhistorie in huis, met de boeddhistische Tempel of the Tooth in Kandy, de wonderbaarlijke grotten van Dambulah, de rots van Sygiria, enzovoort, enzovoort.

Johan Bos staat met een fraaie serie foto's uitgebreid stil bij de vele mooie vogels en andere dieren van Sri Lanka. Maar hij heeft ook ruim oog voor landschappen en de rijke cultuur.

De toegang is gratis.

Kleine groene bijeneter (© Johan Bos)

KNNV-IVN Dinsdag – en Woensdaggroep

De programma's zijn te vinden in de Bladluis, de kalender en op de website www.knnv.nl/alkmaar; hier zijn ook eventuele aanpassingen te zien. De agenda's bevinden zich onder het kopje 'werkgroepen' bij dinsdag- respectievelijk woensdag-groep.

Coördinator Dinsdaggroep: Jannie Nijman, j.nijman66@upcmail.nl, tel. 06-12586146

Aanvang excursies 13.30 u., tenzij anders vermeld, einde ong. 16.30 u.

Coördinator Woensdaggroep: Marianne Knip mknip@jxm.nl tel. 06-14597021

Aanvang excursies: zie website.

KNNV & IVN WERKGROEPEN

IJsvogelwerkgroep

Coördinator: Rutger Polder, 1815jk232@hetnet.nl

Wie belangstelling heeft voor de IJsvogelwerkgroep kan contact opnemen met de coördinator, Rutger Polder.

Werkgroep Red de Hout

Werkgroep Red de Hout

Coördinator Johan Bos, voorzitter@regioalkmaar.knnv.nl

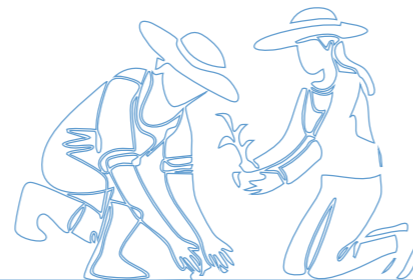
Red de Hout streeft ernaar om de Alkmaarderhout, het oudste stadspark van Nederland, definitief een beschermde status te geven. Inmiddels is Red de Hout, opgericht in 2016, als 'Werkgroep Red de Hout' onder de vleugels gekomen van de KNNV Alkmaar-Den Helder. Dit versterkt de positie van Red de Hout en het betekent eveneens een bundeling van kennis en informatie. Wij denken dat een beschermde status hard nodig is om verdere aantasting van de natuur in de Hout tegen te gaan.

Mossenwerkgroep

Coördinator: Pieter Korstanje, vbs@regioalkmaar.knnv.nl

De Mossenwerkgroep gaat in de herfst van 2024 weer op pad.

Excursies worden soms kort van tevoren gepland. Houd de website in de gaten!

Werkgroep Wimmenum

De gidsen van de werkgroep Wimmenum organiseren het gehele jaar door wandelingen op de eerste zondag van de maand in het duingebied ten noorden van Egmond aan den Hoef en Egmond aan Zee.

Start 10.30 uur aan het einde van het Nachtegalenpad bij het informatiebord van PWN in Egmond aan den Hoef. Duinkaart nodig.

wimmenukl@gmail.com

Werkgroep Bergen aan Zee

In de zomermaanden – mei t/m augustus – wandelen we op de eerste woensdag van de maand. Deze start in de avond om 19:30 uur.

Van september t/m november en van februari t/m april is dat op de eerste zondag van de maand. Deze wandeling start om 14:00 uur.

Start bij het IVN Parnassiagebouwte in Bergen aan Zee. bergenaanzee@ivnnkl.nl.

Werkgroep Dijk en Waard

Wij organiseren wandelingen in het Park van Luna (4x per jaar), de Waerderhout (4x per jaar), Natuurbegravingplaats Geestmerloo (4x per jaar) en recreatie- en natuurgebied Geestmerambacht/Kleimeer (elke 1e zondag van de maand). dijkenwaard@ivnnkl.nl

Strandwerkgroep

Coördinator: Wilbert Kerkhof, kerkhof01@hetnet.nl

Excursies

Dit najaar blijven we de stranden van Noord-Holland bezoeken. Met wat stormen en de juiste stroming kunnen dan opnieuw, schelpen, eikapsels en zeesterren gezocht worden.

❖ 15-12: Egmond aan Zee 11.00-13.00
Strandopgang centrum.

❖ 12-1-2025: 11.00-13.00
Camperduin – Hondsbossche strand.
Parkeerplaats bij de Putten

Werkgroep Heiloo

De enthousiaste gidsen van de werkgroep Heiloo verzorgen elke derde zondag van de maand een ochtendwandeling in het Heilooër Bos, over het landgoed Nijenburg.

Start om 10 uur bij de Kattenberg aan de Kennemerstraatweg.

Melvin Giscler: 06 17268056.

Strandwerkgroep

Derde zondag van de maand
Kornet/juttocht Bergen aan Zee
Zomer: kornettrekken.

Winter: juttocht.

Start om 10 uur bij het IVN natuurcentrum Parnassia in Bergen aan Zee.

Johan Eilering: 06 57880486.

Werkgroep Rekerhout

Het hele jaar, op elke vierde zondag van de maand organiseren wij een wandeling in het mooie park de Rekerhout in Alkmaar.

Start om 10 uur bij de kinderboerderij, Krielenzand 5, in de Rekerhout.

rekerhoutwandeling@ivnnkl.nl

Werkgroep De Westert en De Bleek

In de zomermaanden (april t/m augustus) op de laatste woensdag in de maand, organiseren we een avondwandeling door dit prachtige gebied westertbleek@ivnnkl.nl

KNNV Werkgroepen	coördinatoren
Planten	Pieter Korstanje 072-5622278 f2hheipie@hetnet.nl
Mossen	Pieter Korstanje 072-5622278 f2hheipie@hetnet.nl
IJsvogel	Rutger Polder 06 23181433 1815jk232@hetnet.nl
Dinsdag	Jannie Nijman 06 12586146 j.nijman66@upcmail.nl
Woensdag	Marianne Knip 06-14597021 mknip@jxm.nl
Strand	Wilbert Kerkhof 06-16642993 kerkhof01@hetnet.nl
Paddenstoelen	Martijn Oud 06-29299052 mnaj.oud@ziggo.nl

Van harte welkom bij IVNNKL

• Sandra Kort

• Ilse Hellinga

• Yara Kroon

• Anke Duinmeijer

• Selina Visser

• Dennis Leeuw

• Loes Wilbrink

• Cor van Niftrick

• Tjemme van der Meer

• Linda Bos

Wij hopen dat u zich snel thuis zult voelen bij onze vereniging.

Het bestuur

IVN Werkgroepen	contactpersonen
Redactie Blad	Ger Augustus 06-40940692
Heemtuin Parnassia	Irene Voorberg 06-13399934
Website / ICT	Henk Volbeda ICT-aangelegenheden: ict@ivnnkl.nl Website: webmaster@ivnnkl.nl
Strandwerkgroep	Johan Eilering 06-57880486
Natuurwerkgroep Dijk en Waard	Martin Kool dijkenwaard@ivnnkl.nl
Mussenwerk	Thea Scheepe 06-36201344
Natuurkoffer voor ouderen	Thea Scheepe 06-36201344
Wandelingen Westert en de Bleek	Cocky van Engen 072-5334948
Wandelingen Heiloo	Melvin Giscler 06-1726 8056
Wandelingen Wimmenum	wimmenukl@gmail.com
Wandelingen Rekerhout	Paul Bannink 06-14171864
Scholenwerkgroep	f.vansplunder@gmail.com
Vleermuizenwerkgroep	Lineke Barendregt 072-5111660
Natuur/cultuurwandeling Bergen aan Zee	Hans Stapel 06-83581423 bergenaanzee@ivnnkl.nl
Werkgroep IVN APP routes	Piet Singer 06-51271382
Educatiewerkgroep	Joop Bons 06-51850188
Natuurgidsenopleiding	Marja Apeldoorn 06-30820225
Kruidentuin Rekerhout	Kruidentuin-rekerhout@ivnnkl.nl
Bibliotheek Parnassia	Joke Pruis, bibliotheek@ivnnkl.nl
Excursies 'Op maat'	boekingscentrum@ivnnkl.nl
Strandmonitoring (SMP)	Marijtte de Wit marijtjedewit@hotmail.com

MAANDELIJKSE IVN-WANDEL-EXCURSIES EN OVERIGE ACTIVITEITEN

- Zie ook: <https://www.ivn.nl/afdeling/noord-kennemerland/maandelijkse-wandelingen#wandelingenmenu>
- <https://alkmaar-denhelder.knnv.nl/>

Colofon

ISSN 2210-416X

Redactie

Ger Augustus

Wim de Groot

Keat Kho: vormgeving en productie

Printwerk: DrukwerkMax

De KNNV afd. Alkmaar – Den Helder is een vereniging met meer dan 300 leden die zich met enthousiasme bezig houden met de natuur in al haar verschijningsvormen. Ze richt zich al 100 jaar op natuuronderzoek, natuurbeleving en natuurbescherming. De moederorganisatie KNNV is een landelijke vereniging met meer dan 50 afdelingen.

Bestuur KNNV:

Johan Bos (voorzitter), 06-54637766; voorzitter@regioalkmaar.knnv.nl
Jeanette den Herder (secretaris), tel. 06-13126318; secretaris@regioalkmaar.knnv.nl
Mathijs Altena (penningmeester), penningmeester@regioalkmaar.knnv.nl
Pieter Korstanje (veldbiologisch secretaris), 072-5622278; vbs@regioalkmaar.knnv.nl
Evert Maarschall (algemeen lid van het bestuur), 06-55321209, epmaarschall@gmail.com
Ledenadministratie: Mathijs Altena, Fabrieksstraat 28, 1749AW, Warmenhuizen; ledenadministratie@regioalkmaar.knnv.nl
Beëindiging van het lidmaatschap voor het komende jaar dient te geschieden vóór 1 november van het lopende jaar.

Website KNNV: <https://alkmaar-denhelder.knnv.nl>

Contributie 2024: € 38,00 (leden); € 15,00 (huisgenoten); € 21,00 (jeugdleden)

Bankrekening: NL55 INGB 0000 5194 35 t.n.v. KNNV afd. Alkmaar

Oprichtingsdatum: 19 april 1918; KvK: 37125280

Noord-Kennemerland

IVN Natuureducatie is een landelijke vereniging met 170 lokale afdelingen, ruim 25.000 vrijwilligers en een centrale professionele organisatie die de lokale afdelingen ondersteunt bij hun activiteiten. IVN laat jong en oud beleven hoe leuk, gezond en belangrijk natuur is.

IVN Noord-Kennemerland is een afdeling met meer dan 300 leden en zo'n 110 natuurgidsen. De afdeling organiseert natuurlessen voor scholen en voor ouderen (natuurkoffer), excursies (aan het strand, in de duinen, het achterland en stadsparken), wandelingen, exposities, thematische groencursussen en een natuurgidsenopleiding. Door deze laagdrempelige activiteiten maakt een groot aantal mensen kennis met de natuur en kunnen zij die natuur beleven.

Bestuur IVNNKL:

Henk Groenewegen (voorzitter) 06-23575780, voorzitter@ivnnkl.nl
Walter Swagemakers (secretaris ad interim) vacature
06-23412447, secretaris@ivnnkl.nl
Heleen Dekhuijzen (penningmeester): penningmeester@ivnnkl.nl
vacature algemeen bestuurslid
Arjen Geerling (algemeen lid), 072-5152823, aageerling@planet.nl

Website IVN Noord-Kennemerland: www.ivn.nl/nkl

Contributie: leden €25,- huisgenoten €12,50 donateurs €17,-

Rekening ING: NL29INGB 0001 6674 13 (IBAN)

t.n.v. IVN afdeling Noord-Kennemerland

Oprichtingsdatum: 17 mei 1968; KvK: 40635172

Blad verschijnt 4 maal per jaar en is een uitgave van
KNNV afdeling Alkmaar – Den Helder
en IVN Noord-Kennemerland
Tweintigste jaargang, nummer 79
Indien onbestelbaar, gaarne retour aan:
Fabrieksstraat 28
1749 AW Warmenhuizen